

Boseigendom, welvaart en houtoogst

Het lijkt een wat vreemde combinatie: Boseigendom, welvaart en houtoogst. Toch zijn bij een bepaald houtprijsniveau de verdeling van het bos over de verschillende soorten eigenaren en de welvaart die in een land heerst inderdaad van grote invloed op de mate waarin de houtoogst-mogelijkheden worden benut.

Een wat wrange variant zien we in ontwikkelingslanden. Gebrek aan primaire levensbehoeften dwingt de bevolking tot een ongelimiteerde kap van brandhout of tot het opruimen van bos om landbouwgrond te krijgen. Het bos is er overwegend in handen van de overheid en dat betekent voor velen (en zeker niet alleen in de ontwikkelingslanden!) dat het van niemand of iedereen is. De overheid zelf overigens zal, naarmate het land armer is en grotere schulden heeft, meer geneigd zijn op grote schaal hout te oogsten of te laten oogsten.

Ik wil het in dit Bericht echter niet zozeer over de Derde Wereldlanden hebben als wel over het geïndustrialiseerde deel van de wereld. Daar geldt evenzeer een verband tussen bouseigendom, welvaart en houtoogst, zij het vaak met een ander effect dan in de ontwikkelingslanden. Wil men niet onverwacht voor problemen bij de houtvoorziening worden geplaatst, dan moet men op dit verband attent zijn.

De belangrijkste categorieën bouseigenaren in geïndustrialiseerde landen zijn de rijksoverheid, lagere overheden, particuliere organisaties, industrie en individuele particulieren. Zij hebben elk voor zich bepaalde overwegingen en belangen die een rol spelen bij de aandacht die zij wensen te geven aan het oogsten van hun hout. Die overwegingen en belangen kunnen, in de tijd gezien, veranderen. Zij kunnen bovendien vooral wat de overheid betreft, van land tot land verschillen.

Overheid als bouseigenaar

In de geïndustrialiseerde wereld is de overheid vooral in deze eeuw zich toenemend bezig gaan houden met de ontwikkeling van een bosbouwbeleid dat in de eerste plaats instandhouding en verbetering van het bos beoogt, zowel naar omvang als naar kwaliteit. Daarmee werd een halt toegeeroepen aan ontbossing en overkap. Bosbouwmethoden werden ontwikkeld die een goede benutting van, gecombineerd, economische en ecologische waarden van het bos bevorderen. Overigens nam daarbij in sommige landen de overheid die leidende rol over van de grote bosbezitters die al veel langer, vaak met een hoogwaardige eigen bosbouwstaf, pionierswerk verrichtten op het gebied van de ontwikkeling van een ecologisch en economisch verantwoorde bosbouw. De overheid beïnvloedt de bosbouw niet alleen in eigen bezit. Via de haar ter beschikking staande mogelijkheden, onder meer de wetgeving maar ook het subsidie-instrumentarium, kan zij grote invloed uitoefenen op samenstelling en beheer van het bosbezit van anderen. Het zal duidelijk zijn dat zij dat ook kan ten aanzien van de houtproductie, zowel in positieve als negatieve zin. De overheid streeft in haar bosbouwbeleid bepaalde doelen na, die sterk politiek bepaald zijn. Gezien de uiteenlopende belangen waarmee het bosbouwbeleid re-

kening moet houden – waarvan de belangrijkste zijn hout, recreatie, natuur – is onontkoombaar dat deze op het politieke vlak invloed doen gelden om zoveel mogelijk aan hun trekken te komen. Dat maakt het bosbouwbeleid van de overheid noodzakelijkerwijs altijd een compromis-beleid, waarbij echter bepaalde belangen, afhankelijk van het rollen van de politieke bal, toch behoorlijk in het nauw kunnen komen. Dat geldt ook voor de houtproductie. De politieke bereidheid om veel aandacht aan immateriële belangen van het bos te geven zal toenemen naarmate:

- a. het nationaal-economische (en daarmee het politieke) belang van de houtproductie kleiner is;
- b. men optimistischer is over de houtvoorziening vanuit andere landen;
- c. de economische positie van het betrokken land gunstiger is;
- d. de politieke druk, uitgeoefend door de belanghebbers bij houtproductie, achterblijft bij die van de immateriële belangen.

Een feit is dat in tal van landen in de Westerse wereld de druk van de zijde van vooral de natuurbescherming op het bosbouwbeleid in de laatste decennia sterk is toegenomen. Verbluffend daarbij is hoe weinig consideratie vaak wordt getoond met andere, meer economisch gerichte belangen waartoe niet alleen de houtproductie maar ook de recreatie behoort. Het door de Nederlandse regering gepresenteerde Struktuurschema voor Natuur- en Landschapsbehoud is daarvan een typisch voorbeeld. Dat gebrek aan consideratie is echter ook, in zekere zin, een luxe-verschijnsel, gekoppeld aan een situatie van welvaart waarin de overheidsfinanciën weinig zorgen baren. Waarmee niet is gezegd dat in moeilijker tijden het (evenzeer ongewenste) omgekeerde zal gebeuren, namelijk het in de politiek en in het beleid wegcijferen van immateriële belangen. Daarvoor is in de meeste Westerse landen de natuurbeschermingslobby te sterk. Waarbij dan wel moet worden opgemerkt dat de public relations voor hout en houtproductie in de regel bar slecht ontwikkeld zijn.

Kortom, het beleid dat de overheden, vooral die in belangrijke produktielanden, ten aanzien van hun eigen bossen ontwikkelen vraagt veel aandacht en activiteiten van hen die belang hebben bij houtproductie en houtoogst.

Een maximale benutting van de houtoogstmogelijkheden in overheidsbossen is zeker geen vanzelfsprekende zaak. En is dat voor de eigen bossen zo, dan is de kans groot dat dit ook geldt voor het beleid van de overheid ten aanzien van het bos van anderen.

Het aandeel van de overheid in het bosareaal loopt van land tot land sterk uiteen. Internationaal gezien is, wat de geïndustrialiseerde landen betreft, vooral van belang hoe de situatie in de USA, Canada, Finland, Zweden en de Sovjet-Unie is. Daarvan geeft bovenstaande tabel een indruk.

Uit deze cijfers blijkt wel hoezeer in landen als Canada en Rusland, twee van de drie houtproductie-giganten in de wereld (de derde is de USA), de overheid de houtoogst maar ook de houtprijs kan bepalen, of via eigen beheer of door het verlenen van kap-concessies. Dit betekent dat nationale, economische en politieke belangen bij de bepaling daarvan een belangrijke rol spelen. Dit kan leiden tot een grote invloed van de nationaal-

Land	Bosareaal	Eigendom in % van het bosareaal		
		Overheid	Particulier	
			Industrie	Andere
USA	205 ¹⁾	28	14	58
Canada	240	92 ²⁾	—	8
Zweden	23	25	25	50
Finland	19	27	7	66
USSR	630 ²⁾	100	—	—
<hr/>				
Totaal minus USSR	487	60	8	32

¹⁾ alleen productief bos

²⁾ waarvan 328 miljoen exploitabel

³⁾ waarbij 80% provinciale overheden

economische situatie van het moment maar ook tot het sterk mee laten wegen van politieke overwegingen van nationale of internationale aard. Nationaal zal het dan meestal gaan om stimulering van de opbouw van een eigen industrie en van de werkgelegenheid, internationaal om het steunen van bepaalde landen oftewel regimes of om het versterken van de concurrentiepositie van het eigen bedrijfsleven.

Wil men een goede indruk hebben van de ontwikkeling van de beschikbaarheid van hout in de wereld, dan zal men bij voortdurende attent moeten zijn op het bosbouwbeleid van de overheden, vooral in de belangrijke produktie- en exportlanden.

De industrie als bouseigenaar

Er heerst nogal eens het misverstand dat de houtverwerkende industrie in belangrijke houtlanden een bosbezitter van formaat is. Dit gaat blijkens bovenstaande cijfers eigenlijk alleen maar op voor Zweden en de USA. In Zweden is dat deels een gevolg van het starten van industriële activiteiten door combinaties van bouseigenaren, deels door het kopen van bos door de industrie. Het laatste is voor het overgrote deel tot stand gekomen vóór 1906, het jaar waarin het houtindustrieën wettelijk werd verboden land te kopen. In de vorige eeuw had de (kleinschalige) industrie namelijk 50-jarige overeenkomsten met de bouseigenaren, meest boeren; toen dit in 1889 werd gereduceerd tot 20 jaar begon men in plaats van kaprechten hele bezittingen te kopen. Dit bedreigde de positie van de boerenstand, reden waarom de regering ingreep. In de USA bezit de industrie 27,5 miljoen ha „commercial timberland“, voor meer dan 50% in het zuiden gelegen. Ook hier is sprake van een situatie uit het verleden; van 1950 tot 1970 groeide het bosbezit van de industrie nog met 3,5 miljoen ha, daarna werd het zeer moeilijk om voor aanvaardbare prijzen bosgrond te kopen. Uitbreiding van het industriële bosbezit, zeker op het Noordelijk halfrond, behoort ons inziens vrijwel tot het verleden. Bedrijven die daarvoor interesse hebben zijn grootschalig, vragen veel hout en dus veel bos, en dat is te duur geworden.

Het spreekt vanzelf dat het bosbeheer van de industrie-eigenaar sterk op een maximale produktiviteit is gericht. Of dit ook resulteert in een maximale benutting van de houtoogst-mogelijkheden is zeer de vraag. In de regel kan het eigen bosbezit in slechts een deel van de jaarlijkse houtbehoefte voorzien. Men blijft dus afhankelijk van houtaanvoer van elders. Zolang zich daarbij geen problemen voordoen is de industrie geneigd de eigen houtoogst-mogelijkheden, voorzover bosbouwkundig haalbaar, met mate te benutten. Men zal trachten een zo comfortabel mogelijk buffer in stand te houden, bestemd om de beschikbaarheid en de prijs van hout van derden te beïnvloeden.

De particuliere boseigenaar

Hiermee wordt vooral op de individuele particuliere boseigenaar gedoeld.

Eerst echter iets over particuliere organisaties en instellingen als bosbezitters. Die vormen een zeer heterogene groep, van institutionele beleggers tot natuurbeschermingsorganisaties. De eerstgenoemden beleggen in de regel slechts een (klein) deel van het te beleggen kapitaal in bos. Zij zullen dat gericht op houtproductie beheren. Daarbij staat het lange-termijn rendement centraal. Zij kunnen wachten met de oogst tot deze aantrekkelijk is, zij hoeven niet te kappen om een inkomen te verwerven. Zij reageren als individuele particulieren met een belangrijk neveninkomen, waarover hierna meer. Natuurbeschermingsorganisaties die bos bezitten stellen daarentegen de houtopbrengst niet primair. Dat is hun doelstelling trouwens ook niet. Wél zullen zij hout oogsten, maar in een mate die sterk bepaald wordt door hun financiële positie, en die is weer sterk afhankelijk van de subsidie-verlening, die op zijn beurt weer gekoppeld is aan de economische situatie in het betrokken land. Natuurbeschermingsorganisaties zullen daarom nooit een duidelijke rol op de houtmarkt spelen. In dit verband verdient wel aandacht dat zij van het Nederlandse bos inmiddels meer dan 10% in bezit hebben.

De individuele boseigenaar bezit in tal van Westerse landen het overgrote deel van het particuliere bosareaal en speelt daardoor een belangrijke rol bij de voorziening met hout. Van groot belang is derhalve de vraag in hoeverre en onder welke omstandigheden hij aandacht besteedt aan de houtoogst. In dat verband moet onderscheid worden gemaakt tussen:

- boseigenaren die voor hun inkomen min of meer afhankelijk zijn van jaarlijkse opbrengsten van hun bos;
- boseigenaren voor wie dat niet geldt. Dat zijn zeker de kleine boseigenaren die alleen al door de geringe omvang van hun bezit niet jaarlijks hout kunnen oogsten, maar ook vele grotere boseigenaren behoren tot deze categorie.

Het zal duidelijk zijn dat de laatstgenoemde groep een grote onzekerheidsfactor vormt waar het gaat om het aanbod van rondhout.

Tijdens de bijeenkomst van het Timber Committee in oktober 1983 in Genève deed de Fin Valtanen mededelingen over problemen bij de rondhoutvoorziening van de

industrie in zijn land. Dat was opvallend omdat het Finse verbruik van industrieel rondhout van 1980 tot 1982 was teruggefallen van 44,9 miljoen m³ naar 39,4 miljoen m³. De nationale produktie bleek echter te zijn verminderd met maar liefst 18%, van 43,0 miljoen m³ naar 35,2 miljoen m³. Volgens Valtanen is de oorzaak hiervan een vermindering van de kap door particulieren, als gevolg van bezitsverschuivingen maar ook van externe, sociale en economische omstandigheden.

Riihinen wijdde hieraan een interessante publikatie. Hij beschrijft het verkoopgedrag van Finse particuliere (niet-industriële) boseigenaren in de laatste 20 tot 25 jaren. Hij constateert dat de houtoogst naar een niveau gaat dat ver onder het maximaal mogelijke kapniveau ligt, en dat dit het gevolg is van sociale veranderingen. Veel meer dan vroeger is voor bosbezitters een gewone zaak om, als men geld nodig heeft, dat te lenen in plaats van het door houtverkoop te krijgen. De toegenomen progressie in de tarieven van de inkomstenbelasting en de stijging van de inkomens spelen daarbij, gezien de aftrekbaarheid van de rente, op leningen, een grote rol. Ook de inflatie stimuleert het lenen van geld in plaats van het kappen van hout; door de inflatie vermindert de waarde van schulden terwijl de in het bos staande houtvoorraad zijn waarde behoudt en, door de bijgroei, in hoeveelheid toeneemt zonder consequenties voor de vermogensbelasting. Daar komt nog iets bij. Vroeger vormden de houtopbrengsten uit hun bos voor de Finse boeren een essentieel bestanddeel van hun inkomen. Dit is steeds minder het geval geworden. Het gevolg is geweest dat zij bos verkochten aan niet-landbouwers die vaak nóg minder afhankelijk zijn van de opbrengst van hun bos. Het aandeel van deze groep in het totale particuliere bosareaal in Finland is nu gestegen tot bijna 50%.

Volgens Riihinen worden dezelfde ontwikkelingen geconstateerd in Zweden, Noorwegen, Duitsland, de USA en Japan.

In New Brunswick (Canada) groeit het besef dat daar binnen 30 jaar een tekort aan rondhout zal ontstaan; dat heeft regering en industrie er toe gebracht zich meer te gaan interesseren voor het particuliere bos. In deze Canadese provincie is, in tegenstelling tot Canada als geheel, een groot deel van het bos (ruim 55%) in particuliere handen. Een onderzoek (2) heeft geleerd dat voor ruim 80% van de particuliere bosbezitters de houtopbrengsten minder dan 10% van hun jaarlijkse inkomen uitmaken. Slechts 40% van de eigenaren had in de afgelopen 5 jaren hout geoogst, waarvan de helft alleen voor eigen consumptie. Het meest gehoorde argument van de boseigenaren was dat zij het te druk hadden om aan houtkap te denken, een deel zei het bos voor andere doeleinden dan houtprodukten te gebruiken.

Het hier aan de hand van enkele voorbeelden gesignaleerde probleem is ongetwijfeld van betekenis voor tal van Westerse landen. Dat houdt in dat het voor een goed inzicht in de ontwikkeling van de beschikbaarheid van hout noodzakelijk is de opvattingen van de verschillende boseigenaren over die houtoogst, hun afhankelijkheid daarvan en de verschuivingen in het bosbezit goed te volgen en op hun betekenis voor de houtvoorziening, nu en in de toekomst, te onderzoeken. Nagegaan moet worden welke ontwikkelingen en welke

maatregelen nodig zijn om de houtoogst op peil te houden. Dat geldt voor elk land dat zijn nationale houtproductie belangrijk acht. Elk land dat in belangrijke mate hout en houtproducten importeert moet zich daarnaast op de hoogte houden van de ontwikkelingen elders.

Tenslotte nog dit:

Velen zullen geneigd zijn de remedie voor een verminderde kap in een verhoging van de houtprijzen te zoeken. Dat zal bij de eigenaren die het nu bij de houtoogst laten afweten slechts zeer ten dele het geval zijn. Alleen zeer spectaculaire prijsverhogingen zouden hen wellicht over de streep kunnen trekken. Dat wil overigens niet zeggen dat de houtoogst in zijn algemeenheid niet gestimuleerd zou worden door een verhoging van de houtprijzen. Die vormen echter een mondiaal en geen nationaal

probleem. Daarover zal een van de volgende Bos en Hout Berichten handelen.

Ir. H. A. van der Meiden

Literatuur

1. Riihinen, P. Roundwood market: a source of stagnation of the forest industries. *Silva Fennica* 16 (1982), 4 (335-342).
2. Pawlett, S. Woodlot management awareness ensures long term timber supply. *Canadian Forest Industries* 103 (1983), 11 (6-8).